

довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи. Це забезпечує законність та неупередженість, а також підвищує рівень довіри до поліцейських.

Присутність поліції під час масових заходів, патрулювання вулиць, популяризація поліції у соціальних мережах дозволяє попередити, не допустити і дуже часто припинити правопорушення чи злочини. Також це відбувається завдяки тому, що поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань.

Важливу роль у присутності поліцейського відіграє самопрезентація та зовнішній вигляд. Однострій має бути чистим, ретельно припасованим та застебнутим.

Принцип присутність сил – це невербальний та не фізичний вплив, який повинен здійснювати поліцейський на підозрюваного для утримання його під контролем. Даний принцип може позитивно впливати на вирішення ситуації без застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї. Він містить такі фактори:

- професійний вигляд у формі (позиція/осанка);
- контроль голосу (висота/інтонація);
- поведінка (щодо підозрюваного);
- комунікативні здібності;
- рівень впевненості (знання та орієнтація в ситуації, законодавстві).

Знання та орієнтація в законодавстві, як складова присутності сили, є невід’ємною частиною позитивного вирішення конфлікту. Навіть якщо взяти такий превентивний захід, як опитування особи, то перед проведенням опитування особи поліцейський роз’яснює їй підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї Законом. Те ж саме стосується і зупинення транспортного засобу. Поліцейський зобов’язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу з детальним описом підстави зупинки.

Зважаючи на викладене, можемо зазначити, що за допомогою невербального спілкування, професійного вигляду та комунікативним здібностям можна вирішити більшість конфліктів, де було необхідне втручання поліції. Це приводить до підвищення рівня довіри до поліції, швидшому вирішенню конфліктів, а також заощадження часу перебування поліцейських на викликах.

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

3. Про затвердження Правил носіння однострою поліцейських : наказ МВС України від 19.08.2017 р. № 718 (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1122-17>).

Олександр ТАЛДИКІН

доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕДІАЦІЯ І ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Останнім часом медіація, як позасудовий метод, добровільна, структурована процедура, що ставить на меті врегулювання будь-яких конфліктів та спорів, привертає неабияку увагу як альтернативний шлях запобігання та вирішення конфліктних ситуацій, пов’язаних з неправомірною поведінкою суб’єктів правовідносин. Участь медіатора, як третьої неупередженої особи, яка не ухвалює рішень, а лише сприяє сторонам врегулювати спірну ситуацію, відкриває принципово новий шлях реалізації механізму угод про примирення конфліктуючих сторін. Шлях, де замість судових процесів, конфліктуючи сторони, за допомогою третьої особи, яка має необхідну кваліфікацію, самостійно вирішують свою долю, є активними гравцями в ухваленні остаточних рішень щодо відновлення порушених прав, відшкодуванні завданих збитків, створюючи тим

самим юридичний обов'язок виконувати умови досягнутих домовленостей.

Актуальність медіації пояснюють різними причинами: велика завантаженість судів; тривалість судових проваджень; економія часу та ресурсів правозастосовних суб'єктів; збереження та нормалізація відносин між конфліктуючими сторонами різного рівня комунікації; створення умов, що дозволяють сторонам переглянути варіанти вирішення конфліктної ситуації та інші.

16 листопада 2021 року Верховна Рада України у другому читанні прийняла Закон «Про медіацію» [1]. Безумовно, що цій події передувала низка підзаконних нормативно-правових актів, зокрема: накази Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації)» [2], «Про затвердження Змін до Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації)» [3]; Розпорядження Президента України «Про уповноваження П. Петренка на підписання Конвенції Організації Об'єднаних Націй про міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації» [4]; Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання послуг посередництва (медіації) адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу» [5]; Постанова Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України про медіацію» [6].

Не можна не відмітити активну роботу в цьому напрямі й на міжнародному рівні. В цьому аспекті заслуговують на увагу: Рекомендація N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах [7], а також Директива Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах [8].

Аналіз наведених вище нормативно-правових актів та міжнародних документів свідчить про активне просування медіаційних процесів в українському суспільстві та неабияку зацікавленість міжнародних партнерів у запровадженні медіації в правовому просторі України.

Водночас під час використання медіації, як певної низки дій, що ініційовані сторонами для вирішення існуючих конфліктів за допомогою третьої особи, медіатора, можуть, на нашу думку, мати деякі проблемні питання, питання реалізації принципів та функцій юридичної відповідальності, що особливо гостро постають при скоєнні суспільно-небезпечних діянь.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про медіацію» сфера його дії поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі... й у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) [1].

Низку актуальних питань, пов'язаних із аналізом медіації в кримінальному процесі України, порушує Наталія Турман. Зокрема, вона наголошує на необхідності вдосконалення кримінального законодавства в зазначеній сфері та акцентує на процесуальних моментах, що стосуються ефективної участі медіатора у здійсненні кримінальних проваджень [9], [10]. Торкаючись питань реалізації принципу рівноправності сторін у процесі медіації, вона припускає можливість, коли: «одна зі сторін є «сильною», а інша – «слабкою». Відповідно, медіатор прагне змінити співвідношення сил на більш збалансоване, що є передумовою конструктивних переговорів. Найчастіше це робиться шляхом надання «слабшій» стороні дрібних переваг» [10, с. 277].

Водночас реалії нашого життя дають всі підстави припускати та прогнозувати й можливість ризику порушення принципу рівноправності сторін, можливість тиску на незговірливу сторону, як з участю медіатора, так й при його нейтральній позиції. Р. В. Новак висловлює думку, що закриття кримінального провадження внаслідок примирення між потерпілим та обвинуваченим може мати негативні наслідки для всього суспільства. Він прогнозує появу випадків незаконного тиску на потерпілого, можливість вчинення щодо нього нових суспільно небезпечних діянь із метою примусу його до згоди на «примирення» [11, с. 150].

В Рекомендації N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах, окремо наголошується:

– важливість розвинення почуття відповідальності у злочинця;

– надання злочинцю змоги для виправлення, яке призведе до його реінтеграції та реабілітації;

– медіація може підвищити у свідомості людей роль людини та спільноти у запобіганні злочинам та різного роду конфліктів, відкриваючи можливості для нових, більш конструктивних та менш репресивних вирішень тієї чи іншої справи [7].

Забезпечення основних засад медіації, яка, відповідно до прийнятого закону, повинна проводитись на принципах: добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації, само собою може розглядатись через низку питань, вирішення яких потребує уваги, особливо коли мова йде про факт скоєння правопорушення у вигляді суспільно-небезпечного діяння.

Враховуючи той факт, що кримінальним правопорушенням є суспільно небезпечне винне діяння, скоєння якого може мати наслідками негативний вплив на велику кількість суспільних зв'язків між людьми, або ставить під загрозу нормальне функціонування суспільства, або взагалі завдає невідновлених збитків суспільству і людині, чи є доцільним розглядати медіацію, як альтернативу притягнення до юридичної відповідальності? Чи можемо ми, визнаючи суспільну небезпеку кримінального правопорушення, його вище вказані наслідки дозволити одній особі – потерпілому самостійно вирішувати долю підозрюваного чи обвинуваченого?

Чи не уникає злочинець більшої частини тих, передбачених санкцією норми права несприятливих наслідків, які виражаються у юридичному обов'язку зазнати ним втрат особистого, матеріального чи організаційного характеру?

Чи не порушуються деякі фундаментальні принципи юридичної в процесі медіації? Зокрема, принцип невідворотності юридичної відповідальності в аспекті неминучості її настання. Принцип справедливості юридичної відповідальності в аспекті схвалення та підтримки її як міри державно-владного впливу з боку населення, інших інститутів громадянського суспільства тощо.

Говорячи про функції юридичної відповідальності, зазначимо, що де факто в аспекті медіації ми маємо тенденцію до підміни штрафної каральної функції юридичної відповідальності, яка дотепер вважалась доречною за кримінальні правопорушення, на правовідновлюючу (компенсаційну). Безумовно, що це пояснюється спірною, на нашу думку, тезою, що: «потерпілі більше зацікавлені у відшкодуванні збитків, вибаченнях, бесідах, розмовах з підозрюваним, ніж у вироках» [12, с. 11].

Аналізуючи сформульовані питання, треба пам'ятати, що особа, яка скоїла суспільно небезпечне діяння, посягнула на безпеку суспільства в цілому, отже, її юридична відповідальність, як міра державно-владного впливу, повинна бути підтримана інститутами громадянського суспільства, населенням в цілому.

1. Прийнято Закон «Про медіацію». Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/216385.html>.

2. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) : наказ Міністерства соціальної політики від 17.08.2016 № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text>.

3. Про затвердження Змін до Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації). Наказ Міністерства соціальної політики від 07.08.2017 № 1266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1099-17#Text>.

4. Про уповноваження П. Петренка на підписання Конвенції Організації Об'єднаних Націй про міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації. Розпорядження Президента України від 25 липня 2019 року № 239/2019-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/239/2019-%D1%80%D0%BF#Text>.

5. Деякі питання надання послуг посередництва (медіації) адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2020 р. № 445. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/445-2020-%D0%BF#Text>.

6. Про прийняття за основу проекту Закону України про медіацію. Постанова Верховної Ради України від 15 липня 2020 року № 796-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-20#Text>.

7. Рекомендація N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам - членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах від 15.09.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text.

8. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах від 21.05.2008. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95#Text.

9. Турман Н. Процесуальний статус та роль медіаторів при укладанні угод у кримінальному впровадженні. *Підприємництво, господарство і право*, 2016. № 4. С.113–117.

10. Турман Н. Медіація в Кримінальному процесі: шляхи удосконалення чинного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*, 2017. № 3. С. 276–280.

11. Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.09 / Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2015. 214 с.

12. Берг Маан Б., Ван Рі Р., Сергєєва А., Сергєєва С., Романадзе Л., Родченко В. Gap-Аналіз впровадження інституту медіації в Україні. 2020. URL: [https://www.pravojustice.eu > uploads > public](https://www.pravojustice.eu/uploads/public).

Ірина ТИЩЕНКОВА

доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Дар'я АРТЕМЕНКО

здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УКРАЇНІ

Будь-які зміни в процесі судової реформи передбачають не лише вдосконалення судів, а й ефективне вирішення юридичних конфліктів – судових процесів. Згідно з оглядом даних про стан правосуддя у 2018 році в місцевих загальних та окружних адміністративних судах розглянуто 199,3 тис. адміністративних справ. Така кількість спорів з державою загалом ускладнює процес справедливого, законного рішення, оскільки навантаження на судову владу є непропорційним її можливостям. Одним із позасудових способів захисту порушених прав є медіація. Медіатор має бути незалежною третьою стороною (особою) щодо сторін спору, яка жодним чином не зацікавлена у вирішенні конфлікту на їхню користь, але сприяє вирішенню спору шляхом пошуку найкращого рішення, яке задовольняє обидві сторони. Тож навіть за наявності законодавчих імперативів та судової практики вирішення таких ситуацій, медіатор, не відступаючи від закону, займається вирішенням конфлікту на користь обох сторін.

Як зазначає Фрідріх-Йоахім Мемель, голова Адміністративного суду Гамбурга: «Медіація – це добровільний процес переговорів, який може бути перерваний у будь-який момент, коли сторони приймають власні рішення та впливають на результат. Медіація має три особливості: по-перше, переговори веде третя особа зі спеціальною підготовкою – медіатор. По-друге, процес медіації має особливу структуру, яка відкриває можливість пошуку взаємовигідного рішення. І по-третє, на відміну від традиційного судового розгляду, медіація не обмежується предметом спору».

Впровадження медіації в українське законодавство пов'язано з необхідністю вирішення спорів альтернативним способом. Сутність медіації – проєктувати спрощений, менший витратний і менш конфліктний процес у процедурах вирішення спорів.

Публічні спори, які вирішуються в порядку адміністративного судочинства, часто називають немедійними, тобто такими, які не можуть бути вирішені шляхом медіації. По-перше, це пов'язано з особливостями суб'єктивного складу адміністративно-процесуальних правовідносин, а саме з тим, що однією зі сторін завжди є орган державного управління. Проте аналіз законодавства та практики за кордоном показує, що медіація в адміністративних справах не тільки можлива, але й дійсно ефективна. Успішне впровадження медіації в українському адміністративному судочинстві